

İŞÇİNİN SESİ

ÇEK-AL

Bütün ülkelerin proleterleri birleşin!

Karkerên hemû welatan yekbîn!

Demokrasi için tek yol devrim!

Yıl:11, Sayı: 276, 11 Şubat 1985

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde basılan
“Der Deutsche Militarismus In Geschichte Und Gegenwart”
adlı kitapta “Militarizm Üstüne Araştırmaların Teorik ve Yöntemsel
Sorunları” başlığıyla yayınlanan bir makaleyi, militarizm konusunda
yararlı olabilecek bazı fikirler içerdiği için sunuyoruz.

Militarizm üstüne

Horst Giertz — Wolfgang Küttler

Militarizm sorununun siyasal ve bilimsel önemi, uluslararası işçi sınıfının ve tüm diğer ilerici güçlerin emperyalizme ve emperyalist savaşa karşı sosyal ilerleme, barış, yumuşama ve silahsızlanma için savaşından ileri gelir. Militarizm terimi, devrimci işçi hareketinin önde gelen

temsilcilerinin bilimsel-teorik çalışmaları sayesinde güncel siyasal belge düzeyinden çıkarılarak bilimsel olarak sağlamlaştırılmış terimler içindedir. Militarizm üstüne bilimsel çalışma, Marks ve Engels'in burjuva devletinde ordunun ve askersel zorun rolü üzerine çalışmalarıyla başladı, örnek olarak özellikle Fransa'daki Bonapartizm ve Prusya-Alman militarizmi incelendi.

Yirminci yüzyılın başında, emperyalizm ve büyüyen savaş tehlikesi, uluslararası sosyal demokrasi içinde militarizm tartışmasının önemli ölçüde yoğunlaşmasına yol açtı. Özellikle Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg militarizmin özünün ve onun kapitalizmle olan ilişkisinin ortaya çıkarılmasında önemli katkılar yaptılar. V. İ. Lenin, uluslararası işçi hareketinde o zamanlar yürüyen

tartışmadan daha ileri giderek militarizmi çok yönlü olarak kendi emperyalizm çözümlemesinin içine aldı. Lenin, bu katkısıyla, uluslararası işçi hareketine sınıf savaşı için, bugün de geçerli olan, temel bir siyasal ve teorik pusula verdi, çünkü modern militarizmin, o güne değin uğradığı değişimlere ve düzeltmelere karşın taşıdığı özsel belirleyici niteliklerini açığa çıkardı.

Modern militarizmin Marksçı-Leninci toplum bilimleri tarafından araştırılması, yontemsel ve teorik açıdan önemli ölçüde V. İ. Lenin'in Birinci Dünya Savaşı arefesi ve sırasında emperyalizm ile savaş arasındaki bağıntı üzerine yazdığı makalelere dayanıyor.

Daha sonra, komünist ve işçi partileri, savaşa ve savaş tehlikesine karşı savaşta, özellikle faşizmle siyasal ve ideolojik kavga, günümüzde de barış içinde yanyana yaşama ilkelerinin gerçekleştirilmesi uğraşısı ve genel olarak anti-emperyalist savaş için de önemini yitirmemiş olan, Marks ve Lenin'in militarizm eleştirisinin teorik sonuçlarına el atabildileri. Bu sonuçlar ve komünist ve işçi partilerinin anti-emperyalist savaşta kazandığı yeni bilgiler, bugün tarihsel materyalizmde olduğu gibi toplum bilimlerinin tek tek şubelerinde de militarizm teriminin daha da geliştirilmesinin ve kullanılmasının çıkış noktasıdır.

Militarizm üstüne burjuva görüşler

Militarizmin, toplumsal düzenin karakteri ve siyasetin sınıf özüne dayanan Marksçı-Leninci değerlendirilmesinden farklı olan burjuva militarizm anlayışları, militarizmin görünüş biçimleriyle sınırlı kalıyorlar veya ikincil derecedeki etmenlerden hareket ediyorlar. Konu bilim dışı olarak ilan edilmediği ve güncel siyasetle sınırlı bir konu olduğu damgası vurulmadığı takdirde, geleneksel burjuva militarizm tartışması, sorunun sivil ve askersel etkenin olduğu gibi ordu ve siyasetin de karşı karşıya konulmasından oluşuyor. Militarizmin ortaya çıkışı belirli bir sınıf siyasetinin sonucu olarak değil, adeta toplumun bir özelliği olarak görülüyor.

Birkaç yıldan bu yana geleneksel burjuva militarizm terimini genişletme çabaları belirginleşiyor, çünkü, bu terim artık günümüzün iç ve dış gelişmeleri karşısında burjuvazinin siyasal ve ideolojik gereksinimlerine yetmiyor. Son zamanlarda burjuva tarihçiliğinin, politoloji ve sosyolojisinin ve bunlarla akraba bilimsel şubelerin, militarizm sorununun temirsel, aynı zamanda teorik-yontemsel yanlarıyla daha çok uğraşması rastlanıyor. Bu tür araştırmalarla bu alanda açığa çıkan "teorik gereksinimi", kültürel, tarihsel, sosyolojik ve diğer sosyal bilimsel yöntem ve modellerin hazırlanmasıyla kapatmak istiyorlar. Militarizm anlayışları, aynı zamanda burjuva ideolojisinin iç ve dış karşı güncel çıkarlarına uygun duruma getirilmek isteniyor. Militarizm terimi tüm "modern dünya" için, anti-emperyalist devrimci hareketler ve sosyalist devletler için de kullanılabilirliği gibi, militarizm belli bir ölçüde "endüstri toplumunun objektif zorunluluğu" olarak ilan ediliyor. Militarizm terimi, birbirinden tamamen farklı toplum sistemleri, devletler ve sınıf güçleri için de geçerliymiş gibi gösterilmek isteniyor. Öyle ki militarizm terimi emperyalizmin savunulması için olduğu gibi sosyalizme yönelik ideolojik saldırılar için de kullanılır olsun.

Militarizmi, sistemi ve sınıfları dikkate almadan yorumlama çabalarına FAC tarihçisi V. R. Berghahn perspektifsel önem veriyor. Berghahn şöyle yazıyor: "Militarizmin gerçekten de geniş ölçüde sisteme bağlı olmayan bir fenomen olduğu ortaya çıkabilir. Böyle bir sonuç gerçi ortak bir teorinin geliştirilmesi için önemli zorluklar getirebilir ama aynı zamanda bugüne kadar bu fenomen üzerinde birlik sağlamanın neden olanaksız olduğunu da açıklayacaktır."

Aslında militarizmi, burjuva açıdan açıklama denemelerinin tümü, siyasal olduğu gibi bilimsel-teorik bakımdan da sınıf özünün duru, somut tarihsel bir saptaması olmaksızın ne militarizmin ilkesel bir eleştirisinin ne de militarizm fenomeninin bilimsel açıklanmasında ilerleme yapılabilmesinin olanaklı olmadığını gösteriyor.

Marksizm ne diyor?

Marksçı-Leninci militarizm anlayışı, militarizmin, iç ve dış yönelik gerici sınıf siyasetinin bir biçimi olduğundan hareket ediyor. Militarizm böylece devlet ve toplumun belirli bir sınıf karakterinin işlevi olarak niteleniyor. Marksçılar arasında — Lenin'in 1908'de vurguladığı gibi — yalnızca "militarizm ile kapitalizm arasındaki ilkesel bağıntı" üzerinde değil, militarizmin tarihsel kökeninin sınıf uzlaşmazlığında olduğu, sömürücü sınıflar egemenliği ve bu sınıfların halk yığınlarını baskı altında tutmaları gibi dışa yönelik yayılma çabaları üzerinde de görüş birliği vardı. Bu tarihsel konum saptamasından yola çıkarak detaylara inen Ernst Engelbert, militarizmi, bütün tarihsel boyutta "toplumun genel çıkarlarını temsil etmeyen, yani gerici olan sınıfların veya sınıf fraksiyonlarının siyasetine" bağlıyor.

Marksçı militarizm tartışmasında genel olarak kabul edilen bu yargıyla, ilk olarak, militarizm fenomenine tarihsel-bilimsel bir genel bakış olanaklı duruma geliyor. Ayrıca, militarizmin askerselden, askersel alandan (militärisch und militärwesen — İ.S.) nerede ayrıldığı ortaya konuyor. Ki bu, her iki sorunu ve nesneyi yalnız tanımlamak ya da en azından onları birbirine karıştırmaktan kaynaklanan eski ve yeni açıklama çabalarından farklıdır.

"Sovyet Tarih Ansiklopedisi"nde militarizm, geniş anlamda, "sömürücüler devletinin fetih savaşlarının hazırlanması ve ülke içinde sömürülen yığınların direnişini bastırma hedefiyle, askersel gücü genişletme siyaseti", ve daha dar anlamda, kapitalizmde ortaya çıkan

"Her yerde, tüm ülkelerde düzenli ordu, yabancı düşmana karşı, iç düşmana karşı kullanıldığı kadar çok kullanılmaz. Her yerde düzenli ordu gericiliğın silahlı, emeğe karşı mücadelesinde sermayenin uşağı, halkın özgürlüğünün celladı olmuştur." (Lenin, Toplu Yapıtlar, İng. basım c.10, s.56).

sosyal çelişkilerin son derecede keskinleşmesini, dünyanın sömürgeci paylaşımını, sürüm pazarları ve hammadde kaynakları için savaşı, aynı şekilde tekniğin beklenmedik gelişmesini, askersel-ekonomik potansiyelin eşsiz büyümesini ve yığın ordularının kurulmasını beraberinde getiren "ekonomi, siyaset ve ideolojinin bütünsel sistemi" olarak tanımlanıyor.

Bu noktalardan iki tanesini özellikle vurgulamak gerekir. Birincisi, genel olarak sömürücüler devletinin işlevi olarak militarizm ile kapitalizmde birbirinin içine geçen ekonomi, siyaset ve ideolojinin birliği olarak militarizm ayrımı yapılıyor. İkincisi, kapitalizmde üretici güçlerin ulaştığı gelişme düzeyinin, tüm toplumu saran militarist eğilimlerin bütünsel bir sistem olarak çıkmasına olanak verdiğinin altı çiziliyor. Yani kapitalist militarizm, emperyalist aşamada bu formasyona damgasını vuran yeni bir nitelik düzeyidir.

Militarizm kapitalizmin bunalımının ifadesidir

Leninci modern militarizmin emperyalizme bağlanması, militarizmin, kapitalizmin bunalımının bir ifadesi olduğu

"Hiçbir şey, ordu ve donanmadan daha çok ekonomik gereksinimlere bağımlı değildir. Silahlanma, bileşim, örgütlenme ve strateji, herşeyden önce, üretim ve haberleşmede ulaşılan aşamaya bağımlıdır." (Engels, Anti Dühring, İng. basım, s.200)

bilgisini de içerir. Çünkü kapitalizmin en yüksek ve en son aşaması olarak emperyalizm, aynı zamanda çürüyen, ölmekte olan kapitalizm ve proleter devriminin arefesidir. Militaristleştirme ise emperyalist sistemin iç güçlülüğünün ifadesi değil, tersine son derece keskinleşmiş çelişkilerin bir sonucudur. Modern militarizm, her durumda dışa ve içe yönelik burjuva zor siyaseti demektir. Militarist siyaset emperyalist savaşta dışa yönelik zirvesine ulaşır. Bunu, yalnızca iki Dünya Savaşı değil, aynı zamanda emperyalist güçler tarafından hem kendi aralarında, hem de sosyalist devletlere ve ulusal kurtuluş hareketlerine karşı başlatılan çok sayıda silahlı çatışmalar da kanıtıyor.

Militarizm ve savaşa eğilim, birincil derecede, emperyalizmdeki ekonomik koşullardan ortaya çıkıyor. Endüstrinin ve bankaların yoğunlaşması, uluslararası alanda içiçe örülmüş bir finans-oligarşisinin oluşumu ve özellikle pazarları ve ekonomik etkinlik alanlarını kendi aralarında paylaşan uluslararası tekel birliklerinin doğuşu, askersel gücün işlevinin silah üreten endüstride, silah ticaretinde ve askersel gücün örgütlenmesinde ve burjuvazinin egemenlik sistemi içinde geniş kapsamlı sonuçlar doğurmasına yol açıyor. Özü uluslararası olan finans-kapital, anayurdun korunması, ulusal savunmanın zorunluluğu vb. konularda koparılan gürlüğe aldırmaaksızın silah üretimi alanında da ilgili ülkenin kendi ulusal pazarıyla yetinmiyor. En önemli emperyalist devletlerin ve onların askersel gücünün gelişmesi, militarizmin, tekel sermayesinin egemenliğinin bir biçimi olduğunu gösteriyor.

"Komplocu bir uluslararası grup"

Lenin makalelerinde, silah ticaretinde, siyasette, askersel aygıtta ve "büyük devletlerin" emperyalist rekabet çabalarında görülen kaynaşmaya değindi. Çeşitli ülkelerin siyasetçileri ve askerleri üzerinde artan derecede etkinlik kazanan büyük silah tekellerinin uluslararası çıkar-birliği giderek oluşuyordu. Silah tekellerinin, emperyalist ülkelerin devlet aygıtına olan çapraz bağlarının ölçüsü, nüfuzlu siyasetçilere ve askerlere rüşvet verilmesi gibi basit yöntemlerden, askersel-endüstri komplekslerinin kuruluşuna kadar uzanıyordu. "Halkları silahlanma yarışına kışkırtan, komplocu bir uluslararası grup oluşturan burjuva siyasetçilerinin ceplerine, altından bir yağmur akıyor." Öte yandan, uluslararası silah ticareti, tekeller ile emperyalist devletler

arasındaki çelişkileri hiç de ortadan kaldırmıyor, tersine çeşitli emperyalist egemenlik merkezlerinin savaşa yol açan hegemonyacılık çabalarını tahrik de ediyor.

Lenin, kendi çağında başlayan, emperyalist dünyada belirleyici bir etken olan bu sürece, daha 1916'da "Proleter Devriminin Askersel Programı" makalesinde dikkati çekti. Lenin şöyle diyordu:

"Emperyalizm, dünyanın bölünmesi ve yeniden paylaşılması için büyük devletlerin acımasız savaşlarıdır. Bundan dolayı, tüm ülkelerde, küçük ülkelerde de, tarafsız ülkelerde de militaristleştirimin daha da devam etmesi sonucunu getirecektir."

Militarizmin alansal genişlemesiyle onun yapısal derinleşmesi uyum içindedir. Lenin bu süreci 1916'da şu sözlerle ifade etti: "Şimdi militaristleştirme bütün toplumsal yaşama sızıyor... Yaşam, savaşın kapitalizmin gelişmesini hızlandırdığını gösterdi. ... Tekelden çıkılarak adeta devlet tekeline gelindi... Savaş, 25 yılın beceremediğini becermiştir." 1917 sonbaharında da şöyle dedi: "Emperyalist savaş, tekelci kapitalizmin devlet tekelci kapitalizmine dönüşme sürecini olağanüstü hızlandırdı ve keskinleştirdi." Devlet tekelci kapitalizmiyle birlikte toplumsal yaşamın bütün alanlarının militaristleştirilmesi için olanaklar ve araçlar da büyüyor.

Büyük Sosyalist Ekim Devrimi'nden bu yana yeni bir durum ortaya çıktı. Yüzyılın başlangıcından sonra, emperyalist egemenlik bloklarının çatışmasına yol açan emperyalist çelişkiler, artık artan ölçüde emperyalizm ile sosyalizm arasındaki çelişkilerle örtülüp arka plana itiliyor. Bundan dolayı militarizm, çağımızda giderek daha çok emperyalizmin sosyalizme karşı sistem çatışmasının aleti oluyor. Özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu eğilim, emperyalizmin ana merkezleri (ABD, Batı Avrupa, Japonya) arasındaki çelişkilerin sürmesi ve bazen hatta yeniden keskinleşmesiyle birlikte, sosyalizme karşı yönelik bir blok oluşturma çerçevesinde emperyalist ülkelerin birbirlerine yakınlaşması sonucunu getirdi.

Sopa siyaseti

Militarizmin, burjuvazinin içe dönük erk kullanım yöntemi olarak belirlenebilmesi için, burjuvazinin erkini sürdürürken kullandığı iki yöntemin Leninci açıdan ayırıldılması özellikle önemlidir: Birincisi açık zordur, ikincisi ise "aldatma, rüşvet, önemsiz şeylerden taviz, önemli şeylerin korunmasıdır". Bu anlamda militarizm, birinci yöntemin uygulanması için örgütlenmiş sistemdir. Militarizmin varlığı, aynı zamanda ikinci yöntemin öğelerinin de kullanılması ve her iki yöntem arasında çok çeşitli kombinasyonları da içerir. Militarizm içe dönük olarak "egemen sınıfın elinde proletaryanın tüm (ekonomik ve siyasal) hareketlerinin baskı altında tutulması için silahtır" ve "sınıf boyunduruğunun başta gelen aletidir". Burjuvazi askersel güç aygıtını, egemenliğin sürdürülmesi için en güvenilir garanti olarak görür.

Militarizm, iç işlevi açısından, burjuva devletin egemenlik aracının — ekonomik, sosyal ve siyasal egemenliğin stabilize olmasına ve genişletilmesine hizmet eden — baskıcı uygulanması olarak karakterize edilebilir. O bakımdan militarizmin işlevinin belirlenmesi, Marksçı devlet ve zor teorisinden çıkıyor. Marks'ın modern burjuva devletin evrimini, özellikle Fransa örneğinde çözümlerken yaptığı gibi, Lenin de *Devlet ve Devrim*'de militarizmin en önemli biçimlerini bir bütün olarak burjuva devlet aygıtının genel karakteristiğine bağladı. Lenin, militarizm ile bürokrasi arasında da bir ilişkinin varlığına işaret etti.

Militarizm, yığınların güçlü bir şekilde etkilenmesi olmaksızın düşünülemez. Emperyalist erk sistemiyle militarizm ve emperyalist ideolojinin çeşitli varyas-

yonları arasında sıkı bir bağ vardır. Militarizm ile doğrudan bağlı olan burjuva ideolojisinin bileşenleri, milliyetçilik ve şövenizmi, şimdi de öyledir.

Militarizmin tarihsel kökeni

“Sovyet Tarih Ansiklopedisi”nde de yazıldığı gibi, militarizm sorununun iki yönünün araştırılıp ortaya çıkarılması gerekir. Militarizmin, toplumsal yaşamın tüm diğer alanlarını az ya da çok boyunduruk altına alan ya da kumanda altına alınabilmesi için kullanılacak sıkı örgütlenmiş ve nisbeten istikrarlı bir sistem olarak gelişmesi, herşeyden önce kapitalizm ile olanaklıdır. Kapitalizmle birlikte üretim güçleri ve haberleşme öyle bir gelişme düzeyine ulaşır ki, militarizmin bütün toplumu kapsayan uzun erimli uygulanması gerçekleştirilebilir oluyor. Öte yandan militarizmin tarihi, yalnızca modern, yani kapitalist ya da emperyalist militarizmin gelişmesinden daha geniştir. Bundan dolayı militarizmin tarihsel olarak kavranması için, onun kapitalizm veya emperyalizmden doğmuş olması yetmez. Modern militarizmin özünü ve işlevini anlamada, daha önceleri, militarizm, uzlaşmaz toplum düzenlerindeki egemen sınıfların baskıcı ve sömürücü işlevinin eğilimi olarak ele alınmış, bu sınıfların fetih savaşları yoluyla egemenliklerini dışa doğru genişletme çabalarından ortaya çıktığı vurgulanmıştır. Bu eğilim, ne kronolojik, ne de içerik olarak bu toplumların belirli aşamalarına bağlanamaz. Bu eğilim, sömürücü sınıfların karşı-devrimci egemenlik aracı olan askersel güçlerini, son düzeye kadar genişletip, iç ve dış tehditlere karşı durmaya çalıştığı son yani yıkılma aşamalarında özellikle ortaya çıkıyor. Bu noktaya kadar militarist niteliklerin gelişmesi, bu sınıfların bütün toplumun çıkarlarını temsil etmede artan yeteneksizlikleriyle uyum içinde bulunuyor.

Sömürücü sınıfların askersel zor kullanılarak uyguladıkları saldırı ve baskı siyaseti, sömürüye dayanan tek tek toplum düzenlerinin yalnızca son aşamalarıyla kısıtlanamaz. Bu toplum düzenlerindeki ilerleme çelişkili bir karakter taşıyor. Bu yüzden egemen sınıf, bu toplum düzenlerinin ilerici aşamalarında da, toplumun çıkarlarını savunmanın yanı sıra, daha baştan beri askersel güç bakımından iç ve dışa dönük olarak kendi baskı aygıtının öğelerini de geliştiriyor.

Militarizm, daha geniş anlamda tarihsel bir fenomen olarak tüm sömürücü toplumlarda olanaklıdır, ve şu iki zorunlu önkoşul altında bu toplumların yapısında zaman zaman egemen öge de olabilmıştır: Birincisi, eski egemen sistemin varlığı içten ve dıştan tehlikelerle karşı karşıya olduğunda (yani bu toplumların son aşamalarında), ikincisi de merkezi bir devlet var olduğunda (eski Doğu despotluğu, Roma İmparatorluğu).

Militarizmin kapitalizm öncesi biçimleri sorusuna, ancak, militarizm tarihinin düzenlere özgü gelişimi temelinde yanıt verilebilir. Bu temel üzerinde eski Doğu militarizmi antik ve feodal toplumların son dönem militarizmleri olarak ayrı ayrı araştırılmalıdır. Bu araştırmalara olan ihtiyacın nedeni, yalnızca 17. ve 18. yüzyılın mutlakiyetçi devletlerinde militarist niteliklerin açıkça olgunlaşmış olması değil, aynı zamanda askersel aygıtın da büyük ölçüde genişletilmesidir. Örneğin Roma İmparatorluğu'nun son döneminde (Askersel imparatorluk)

Kapitalist militarizm, bu tipler içine alınırca, ilk olarak, militarizmin, tarihte militarist fenomenlerin en genel farklılığı olarak geçerli olabilecek, toplum düzenlerine göre bir tipolojisi ortaya çıkar. İkinci olarak, militarizmin modern sistemleri (kapitalist-emperyalist) ile onun daha önceki biçimleri (dar ve geniş anlamda militarizm) arasında niteliksel bir ayrım belirginleşir. Modern militarizm ile daha önceki militarist fenomen-

ler arasındaki geniş alan, zaman ve yapı olarak, batmakta olan feodalizm çağı ve kapitalizmin doğuşuyla uyumludur.

Üzerinde çok tartışılan süreklilik ve süreksizlik sorunu, herşeyden önce son dönem feodal ve kapitalist militarizmler için söz konusudur. Önce, feodal mutlakiyetçilikte militarist yapıların belirmesinin, kapitalizmin gelişmesinden bağımsız olmadığı saptanmak zorundadır. Marks mutlakiyetçiliği — onun feodal sınıf temellerine karşı — modern burjuva devlet makinesinin oluşmasının birinci basamağı olarak karakterize etti. Bunun içinde, özellikle, feodal mutlakiyetçiliğin ilerlemekte olan kapitalizme karşı siyasal güç tepkisi olarak (örneğin

“Eğer uluslararası barış sağlanacaksa,... her halk bağımsız ve kendi evinin efendisi olmalıdır.” (Engels, *Anti Dühring*, İng. basım, s.30)

Fransa-Büyük Britanya çelişkisi) ve yeni kapitalist üretim ilişkilerinin öğeleriyle uyumlaşmak için geliştirdiği bürokrasi ve yeni tür askersel aygıt vardır. Son dönem feodal devletlerde, Prusya'daki gibi militaristliği tartışma götürmez sistemlerin belirmesi, bunların kapitalizmin gelişmesiyle nedensel bağı olduğunu gösteriyor ve tüm toplum militarizm öğeleriyle sarma olanağı tezinin yanlış olduğunu kanıtıyor. Mutlakiyetçilik için genel olarak geçerli olan, onun tarafından meydana getirilen askersel güç için de söz konusudur: Egemen feodal sınıfın, burjuva öğeleri ve kapitalizmin ilk adımlarını kullanmaksızın gerekli devlet ve askersel kurumları yaratması olanaksız olurdu.

Bu saptama, tabiidir ki, feodal mutlakiyetçi militarizme, aşağı yukarı burjuva bir sınıf karakteriyle yakıştırmak anlamına gelmiyor. Daha çok, feodalizmden kapitalizme geçiş döneminde ortaya çıkan nesnel olanaklar, feodal monarşi ve egemen aristokrat sınıfın çıkarına uygun olarak askersel güçlerin aşırı büyütülmesi için kullanıldı. Bu süreç yalnız Prusya'da değil — orada en açık şekilde oluştu — Fransa'da, İspanya'da, Habsburg devletinde ve Rusya'da da yaşandı. Modern militarizmin bu ön biçimleri, yani tarihsel önkoşulları ve ön tarihi, tarihsel olduğu kadar güncel siyasal öneme de sahiptir. Bu biçimler yalnızca Birinci Dünya Savaşı ya da 1917-18 yıllarına kadar varolmakla kalmadılar, bugünkü modern militarist sistemlerde de kalıntılar halinde hâlâ varlıklarını sürdürüyorlar.

Eski ve yeni niteliklerin içiçe geçtiği bu bağlantılar militarizmin eşzamanlı bir tipolojisi sorununu ortaya çıkarıyordu, şimdi de çıkarıyor. Yani modern militarizm hangi biçimlerde kendini somut olarak oluşturdu ve kabul ettirdi sorununu. Bir yandan, haklı olarak, orneğin feodal dönemin sonlarındaki 17. ve 18. yüzyıl Prusya ordu devletiyle 19. ve 20. yüzyılın Prusya Almanya'sının yunker-burjuva militarizmi arasında kesintisiz bir süreklilik kurulamayacağına dikkat çekilmiştir. Ama öte yandan Prusya ordu devletinin, emperyalist çağdaki Alman militarizminin öğelerini hazırlamış olduğu ve benzer tarihsel geçişlerin Japonya'da, Avusturya-Macaristan'da ve Çarlık Rusya'sında da varolduğu tartışılmazdır.

Modern ve geleneksel militarizm

Lenin, emperyalizm çözümlenmesine bağlı olarak, ilerlemiş burjuva ülkelerin kapi-

talist militarizmiyle, Rusya ve Japonya'daki yarı-feodal örtülü militarizm arasında önemli farklılıkların olduğunu saptadı. Lenin, tarihsel temeli olan bu ayrılığı, çeşitli emperyalist devlet tipleri guruplarını belirlerken ve sonra da Rus emperyalizminin özelliklerini çözümlerken vurguladı. Bu sorunu doğru ayırlamak için Lenin, Rus emperyalizminin karakteristiğini askersel-feodal olarak koydu ve ekonomik, yani kapitalist emperyalizmle anlamsal olarak karşı karşıya getirdi.

Kasım 1915'de Lenin şöyle yazıyordu: “Rusya proletaryası köylülüğü kendine çekerek, aynı zamanda ‘proleter olmayan halk yığınlarının’ burjuva Rusya'nın militarist-feodal ‘emperyalizmden’ (Çarlık) kurtarılmasına katılması için” savaşıyor. Lenin “militarist-feodal” niteliğiyle, herşeyden önce Rusya ve Japonya gibi ama Avusturya ve Türkiye gibi ülkelerin de emperyalist egemenlik sisteminde sürmekte olan kapitalizm öncesi feodal kalıntıları ifade ediyordu. Kapitalizm öncesi çağdaki askersel-emperyalist güç kullanımının tarihsel görünüm biçimlerine dikkati çekiyordu.

Ama Lenin mantıksal ve tarihsel olarak bu ön basamaklar ile kapitalizmin aşaması olarak belirlenmiş emperyalist sistemi birbirinden ayırdı. “Sömürgeci siyaset ve emperyalizm, kapitalizmin en yeni aşamasından da önce, hatta kapitalizmden önce de vardı. (Örneğin Roma İmparatorluğu'ndaki gibi) Ama ekonomik toplum düzenleri arasındaki radikal farkları unutan veya arka plana iten emperyalizm üzerine ‘genel’ düşünceler, kaçınılmaz olarak boş bayağılıklarda ya da farfaralıklarda soysuzlaşır.”

“Tek tek işletmeler arasındaki rekabet, ya kendilerinin yıkılmasına ya da başkalarını yıkmaya götürür. Tek tek ülkeler arasındaki rekabet her birini, ya diğerinin gerisinde kalma sorunuyla... ya da öteki ülkeleri yıkararak ve zaptederek kendilerine ‘Büyük’ Güçler arasında yer açmaya doğru ilerleme sorunuyla yüzyüze getirir.” (Lenin, *Toplu Yapıtlar*, İng. Basım c.21, s.358)

Yayılmacılığı ve içe dönük baskıyı gerçekleştirmek için askersel-bürokratik örgüt biçimleri, sınıflı toplumların tarihlerinde izlenebilir. Emperyalizm öncesi çağdan gelen kalıntılar, emperyalizmin militarist karakterinin niteliklerini keskinleştirebilir ve ona özel bir halk düşmanı damgası vurabilir. Ama bunlar militarizmin “arı” kapitalist görünüş biçimleri gibi — kapitalizmin emperyalist aşamasındaki özüne, tekelleri burjuvazinin siyasetine ve onun savaşçı araçlarla sürdürülmesine bağlanmalıdır.

Militarizmin feodal dönemin sonundaki görünüm biçimlerinin kapitalist görünüm biçimleriyle bağlanmasının militarizmin özünü belirlemediği, olsa olsa onun şu ya da bu ülkedeki somut gelişme biçimini belirlediği, Lenin'in dikkat çektiği bu noktalardan apaçık ortaya çıkıyor. Onun için, burjuva militarizm

tartışmasında, emperyalist militarizmin kapitalizmden değil de Prusya Almanya'sının, Avusturya'nın, Rusya'nın, ya da Japonya'nın feodal kalıntılarında ileri geldiği söyleniyorsa, bu, etki ve tepkinin tamamen tersine çevrilmesi demektir. Faşizmin de kapitalist değil, tersine feodal veya diğer burjuva öncesi öğelerden kaynaklandığı tezi, bu teze uzak değildir.

Militarizm-kapitalizm bağı

Militarizm, burjuva devletin feodal öğelerle kaynaşması sonucu, Prusya Almanya'sı ve Japonya örneğinin gösterdiği gibi, özellikle gerici ve saldırgan nitelikler alabilir. Böyle bir kaynaşmanın ve kapitalizm öncesi yapıların militarist biçimlerinin kapitalizm ve emperyalizmde belirli bir sürekliliğinin olup olmayacağı, asıl olarak ülkedeki burjuva devriminin tipine bağlıdır. Burada, ilk modern militarizm sistemlerinin ortaya çıktığı çağın, dünya tarihinin devrimci geçiş çağları olduğunu dikkate almak gerekir. Bu çağlar yalnızca halk yığınlarının sömürücü sınıflara karşı savaşlarının damgasını taşımaz. Bu çağlarda yükselen yeni egemen sınıfın, yani burjuvazinin, eski toplumun baskı altında tuttuğu sınıf ve katmanlardan meydana gelen devrimci güçlerin silahlı erki için örgütleyici bir işlevi de vardı. Burjuva devriminin demokratik öğeleri, devrimci burjuva ordularında ilerici ve gerici güçlerin karşılıklı karmaşık ilişkisini dikkate almadan, çeşitli biçimlerde kendini ortaya koydu.

Militarizm ile kapitalizmin eğilimsel bağı, militarist sistemler ile burjuva devlete tarihsel olmayan bir yaklaşıma olanak vermiyor. 1789 ile 1871 arası çağın ilerici karakteri, kendini büyük ölçüde ulusal kurtuluş savaşlarında ifade etti. Bu savaşlar, “burjuvazinin uzun yıllar süren ulusal hareketlerinin... mutlakiyetçiliğe karşı hareketlerin ‘siyasetinin devamıydı’ ... şu veya bu burjuvazinin utkusunu mu daha uygun görmek gerekir sorusundan başka bir soru olamazdı; Marksçılar bu tür savaşlara halkları başından beri çağırabilirlerdi.”

Ardıcıl burjuva devrimi, özellikle bu devrimlerin üst aşamaları sırasında halk yığınlarının müdahalesi, aynı zamanda feodal mutlakiyetçi egemenlik aygıtının bütün biçimleriyle ve böylece son dönem feodal militarizm ile de radikal bir ayrılma anlamını taşıyordu. Bunun en belirgin örneği Fransız devrim ordularının iç ve dış gericiyle karşı çarpışmasıydı. Bu radikal süreklilikten bir kopmaydı ama Fransa'da daha sonra gelen Bonapartizme doğru gelişmenin de kanıtıydığı gibi, yeni egemen sınıf için de kendi baskı aygıtını, militarist biçimler de içinde olmak üzere, kurmak zorunluluğunu ortadan kaldırmadı.

Eğer gerici Alman tarihçiliğinin temsilcilerinin — örnek olarak burada Gerhard Ritter'i gösterelim — Prusya-Alman militarizmini, Fransa'yla kıyaslayarak, tarihsel olarak haklı göstermeye çalışması, gelişmenin çok yanlış bir yorumu demektir. 1789'dan sonraki çağda devrim ile savaş arasındaki bağ, sanki devrimci burjuva demokrasisi (Ritter'in terminolojisinde: eşitlik demokrasisi ya da yığın toplumu) modern militarizmin esas kaynağıymış gibi gösterilmek üzere tahrif edildi. Militarizmin gerçek faileri olarak gerici feodal beyler ve burjuvazi değil de, halk yığınları damgalanmak isteniyor. Bu çağın burjuva devrimlerinde ve ulusal kurtuluş savaşlarında halk yığınlarının savaşının bu tür benzer tahrifleri yalnızca Alman militarizminin savunucuları tarafından yapılmadı, yapılmıyor. Bu tahrifatı, Fransız Devrimi ve bu devrimin halk yığınlarını seferber etmesine karşı çıkan İngiliz, Fransız ve son olarak Amerikan tarihçilerinin liberal-tutucu eleştirilerinde de görüyoruz.

Lenin Rusya'da meydana gelecek bir burjuva devriminin Birinci Dünya Savaşı'na ne gibi etkilerde bulunacağı soru-

suyla ilgili olarak şunları söylemişti: Savaşın karakteri ne Rusya için, ne de savaşa katılan diğer monarşist, anayasalı devletler için, bu ülkelerin birinde militarist-mutlakiyetçi feodal emperyalizm hızla yok edilse bile, — bundan dolayı arı burjuva emperyalizmi kaybolmayacağı, daha çok güç kazanacağı için — bir kerte bile değişmeyecektir. Hatta bu savaş daha çok “en demokratik cumhuriyetlerin bile... tamamen Rusya’daki gibi... askersel kesimin baskı rejimini” kurabileceklerini gösterdi. Yani militarizm, burjuva parlamenter devletlerde olduğu gibi güçlü feodal kalıntıları olan ülkelerde de artık birinci derecede kapitalist militarizmdir.

Hangi “siyasetin devamı”

Militarizmin tipolojisine yönetsel yaklaşım için iki sorunu birbiriyle karıştırmamak özellikle önemlidir: Birincisi, militarist gelişme biçimlerinin çağlara bağlı olması ve ikincisi, bir çağın belirli militarizmde eski ve yeni biçimlerin içiçeliği — yani günümüzde emperyalist militarizmde. Lenin, savaş aracılığıyla “siyasetin devamı”nın devrimci burjuva biçimini, yani “feodalizme ve mutlakiyetçiliğe karşı savaşı, yani kendini kurtarmakta olan burjuvazinin siyasetini, yaşlanmış, yani emperyalist burjuvazinin, bu bütün dünyayı yağmalayan ve feodal beylerle birlik içinde proletaryayı ezgi altında tutan gerici burjuvazinin ‘siyasetinin devamıyla’ karşılaştırmanın” kesinlikle caiz olmadığını belirtiyor.

Emperyalizme geçiş, bütün büyük Avrupa devletlerinin siyasetlerinin karakterini de değiştirdi. O zamana kadar ilerici burjuva-demokratik ülkelerle gerici feodal ya da yarı-feodal büyük devletler arasındaki çelişki, henüz çağın karakterini ve bu çağ için tipik olan siyasetin karakterini belirlemiyordu.

Militarizmin belirginliğindeki farklı gelişme koşullarından — burjuva devriminin tipine göre — ileri gelen farklar ortadan kaldırılmamıştı ve yadsınmazdı. Ama bunlar, artık yalnızca ikincil derecede önemliydiler. Çünkü emperyalizmde, askersel zorun, açık gerici, dışa dönük saldırgan, kapitalizmin çöküşü sırasında burjuvazinin hizmetinde içe dönük baskı aracı olarak işlevi birincil oldu. Bu andan itibaren, militarist gücün sistemi stabilize edici yönüyle gerici, halk düşmanı yönü uyumluluk içindedir. Burjuva ordusu, “eski rejimin kendini ayakta tutmak için kullandığı en kemikleşmiş araç, burjuva disiplininin en sağlam kalesidir. Sermayenin, egemenliğini dayattığı emekçileri, kölece bağlılık ve emre itaat temelinde eğiten, onları bu durumda tutmaya yarayan bir araçtır.” Yalnızca askersel diktatörlüklerdeki ordular değil, parlamenter cumhuriyetteki ordular da “baskı aygıtı olmak” görevini yerine getirirler.

Devrimci anti-militarist savaş

Emperyalizm devrimin arefesi olduğundan militarizm ve savaşa karşı mücadele ile proletaryanın burjuvazinin egemenliğine karşı savaşı arasında sıkı bir bağ vardır. Bu anlamda Lenin, “halkları ezen kapitalist-militarizme karşı sonuna kadar savaşmayı” dünya proletaryasının bir ana görevi olarak niteledi. Onun için olduğu gibi, tüm devrimci demokratlar için de “militarizmin tamamen ortadan kaldırılması yalnız kapitalizmin ortadan kaldırılmasıyla bağlı olarak düşünülebilir ve gerçekleştirilebilir” di. Marksçı-Leninciler militarizme karşı seçeneği pasifizmde görmüyorlar, görmüyorlar. Tersine, seçeneği, ulusal ve uluslararası ölçütte, proleter sınıf savaşının kopmaz bir parçası olarak, devrimci anti-militarist savaşta görüyorlar.

Militarizm, halk yığınlarının ideolojik manipülasyonu olmaksızın olanaksız olduğu için, ona karşı başarılı bir savaş, ancak işçi sınıfı ve diğer halk yığınları burjuvazinin ideolojik etkisinden kurta-

ılarak verilebilir. Militarizmin burjuvazinin bir egemenlik yöntemi olarak görevini gerçekleştirme olanakları, halk yığınlarının milliyetçilik, şövenizm ve saldırgan bir siyaset için ne derecede kazanılabileceğine bağlıdır. Bu ideolojik etkileme mekanizmasında burjuvazinin iki temel egemenlik yönteminin birbirini karşılıklı olarak bütünlediği görülüyor. İşçi hareketinin sözde ulusal entegrasyonu üstüne, “vatan savunmasının” zorunluluğu vb. üstüne oportünist teoriler vb. ve aynı şekilde bu teorilere uygun oportünist siyasetler, burjuvazinin, bu tür paylaşılmış roller sayesinde, oyununu silahlı zor kullanmaya kadar oynamasını her zaman kolaylaştırdı ve militarizmin ilerlemesine doğrudan ya da dolaylı olarak yardım edilmiş oldu.

Militarizmin manevra alanı, büyük ölçüde işçi sınıfının ve diğer devrimci güçlerin birliğine, olgunluğuna ve örgütlülüğüne bağlıdır. Biricik ardıcıl devrimci güç olan işçi sınıfının oluşması ve onun devrimci partisinin gelişmesiyle, ilerici sınıf çizgisinin gelişimi de, ordu sorunu da özsel bir değişikliğe uğradı. İşçi hareketi, halk yığınlarının ordu sorunundaki devrimci demokratizmini, sosyalist devrim ve sosyalist düzenin kurulması ve savunulması savaşıyla kopmazcasına bağladı. Burjuvazinin devrilmesi ve onun devlet aygıtının, ordunun parçalanmasıyla, işçi sınıfı yeni kurulacak ordunun kötüye kullanılmasını temelden ortadan kaldırmış oluyor. Çünkü işçilerin ve köylülerin savunması için gerekli ordusu, emekçi sınıfların çıkarlarına karşı... * Aynı zamanda militarizmin köklerini de yok ediyor. Sosyalist orduların sınıf görevleri “sosyalist kazanımların askersel korunmasını her zaman güvenilir şekilde sağlamak... sosyalist ve komünist kuruculuk için elverişli koşullar yaratmaya yardım etmek için... barışı... güvence altına almak” oluyor.

Kapitalizmden sosyalizme geçişi yaşayan ve gerçekleştiren toplumsal güçler, emperyalist devletlerin gelişmesine de çok çeşitli biçimlerde etki yapıyorlar. Bu, içten komünist ve işçi hareketi biçiminde olduğu gibi dıştan da ulusal kurtuluş hareketleri ve sosyalizm ile emperyalizm arasındaki sistem çatışmasıyla oluyor. Bunun dışında tekeller kapitalizm gerçi belirleyici, özgül aşamayı oluşturuyor ama, kapitalizmin tüm diğer gelişme basamakları ve onu temsil eden sınıf ve katmanlar da var olmaya devam ediyorlar. Bundan, emperyalizmin özünde olan gerici eğilimlerin çok çeşitli biçimlerde diğer — kısmen gelecekte liberal, kısmen de burjuva demokratik — akımlarla çatışabileceği, ama özellikle proletaryanın ve onun bağlaştığı olan emekçi sınıf ve katmanların sınıf savaşıyla bu gerici eğilimlere ket vurulabileceği hatta boşa çıkarılabileceği ortaya çıkıyor.

Militarist sistem ile burjuva devletin soyut bir eşitlemesini yapmak, emperyalist ülkeler için de olanaksızdır. Emperyalizm, sömürücü toplumların militarizmi geliştirmeye yönelik genel tarihsel eğilimini, yalnız modern kapitalizm için karakteristik olan, militarizmi sistem olarak oluşturma olanağıyla bağlıyor, ki militarizm 1945’den sonra, ulusal değil uluslararası bir fenomen olarak ortaya çıkıyor. Militarizmin sistem olarak şu ya da bu ölçüde gerçekleştirilmesinin örnekleri, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı’nda Almanya’da, İkinci Dünya Savaşı’nda Japonya da, günümüzde de başta ABD olmak üzere ana emperyalist ülkelerde görülen askersel-endüstri kompleksleridir.

Öte yanda güçlenen yalnız militarist sistemler oluşturma çabaları değildir. Tam tersine içten ve dıştan bu gelişmenin önünde duran güçler de güçleniyorlar. Militarizmin ulusal veya bölgesel tipleriyle ilgili soru, doğrudan ilgili ülkede veya ilgili ülkeler gurubunda militarizmi teşvik eden ya da duraksatan etmenleri içeren durumuna bağlıdır. Yani bu soru belirli bir devletin iç ve dış güçler

ilişkilerinden bağımsız olarak araştırılmaz. Bu bakımdan militarizmin belirli tiplerinin kuşkusuz varolan tarihsel sürekliliği, örneğin Prusya-Alman militarizmi gibi, yeni gelişme aşamalarına girişte yeni çabalar, yeni yapılar ve görünüş biçimleri tarafından kısmen düzeltiliyor, kısmen de kaldırılıyor. Ama bu militarist sistemlerin sınıf özünün temelden değiştirildiği anlamında değil, tersine onun ulusal ve uluslararası konularının değişmesiyle gerçekleşiyor. 1945’den sonra Avrupa’da değişen güçler dengesi, aynı şekilde FAC’de ve NATO’da militarizmin demir atması, bir örnek göstermek gerekirse, Alman militarizminin görünüş biçimlerini de öyle değiştirdi ki, çözümlenmesi için yalnız tarihsel sürekliliğe doğrultulmuş bir tip belirlemesi artık yeterli olmuyor. Bu yüzden emperyalizmin temel karakterlerinden biri olarak militarist eğilim olgusundan, tüm emperyalist devletler aynı yönde ve aynı ölçüde militarizm yaratabilirler sonucunu çıkarmak doğru değildir. Böyle bir ayırtlamayı militarizmin artan uluslararasılaşması da — hem Berghahn’ın Militarizm Cildi’nde özellikle D. Senghans’ın makalesinde açıkça kabul edilen bir fenomen — değiştiremez. Her ikisi de — sistem olarak militarizmin genişletilmesi ve onun eylem alanının kısıtlanması — kapitalizmin genel bunalımının sonuçlarıdır.

Sosyalist sistemin askersel gücü belirleyici bir anti-militarist güçtür

Sonuç olarak, Marks tarafından saptanmış olan modern kapitalizmin sınırı, kendini militarizmin nesnel sınırlarında da ifade ediyor. Militarizmin büyümüş yok etme gücünden, dev ordu aygıtıyla onun kullanılması olanakları arasında artan bir çelişki ortaya çıkıyor. Bunun bir sonucu olarak, yok etme kapasitelerinin şişirilmesi, emperyalist devletlerin egemen sınıfları için kendi kendilerini yıkıma uğratma tehlikesine yol açıyor.

“Militarizmin sınırına” ulaşması, otomatik bir olay olarak görülmemelidir. Böyle bir görüş şu nedenle yanlıştır: Buna uygun sonuçlara tekeller kapitalistler hiçbir zaman toplu olarak ulaşmamışlardır. Tersine egemen sınıfların belirli gurupları ulaşmışlardır ve bu da teknik gelişmeden dolayı değil, tersine Sovyetler Birliği’nin, diğer sosyalist ülkelerin ve dünya devrim hareketinin karşı etkisi sonucu olmuştur. Sosyalist askersel güç, belirleyici bir anti-militarist güç olmuştur.

Teknik gelişmenin kendisinden yalnızca militarizmin sınırları olduğu sonucu çıkmıyor, aynı zamanda militarist siyasetin manevra alanını genişletme olanaklarının da sınırlı olduğu sonucu ortaya çıkıyor. Tekeller burjuvazi militarizmi — aynı şekilde bütün emperyalist egemenlik sistemini — belirli bir ölçüye kadar değişen iç ve dış güçler ilişkisiyle uyumlaştırmayı başarabiliyor. Emperyalist büyük devletlerin silah tekniği alanındaki en yeni buluşları, örneğin Nötron bombası, bu an için karakteristik olanlardır. Bu noktada, modern militarizmde emperyalizmin aşırı gerici, insanlık düşmanı eğilimlerinin zirveye ulaştığı kendini gösteriyor. Emperyalist cephe yumuşamaya düşman eğilimlerin aktifleştirilmesi, militarizme karşı savaşın önemini hiç de yitirmediğini gösteriyor ve silahlı savaşın uğrunda savaştan insanlığın bir varolma sorunu olarak daha da ağırlık kazanmış olduğunu belgeliyor.

Yukarıdaki açıklamalar biraraya getirilirse, militarizmin tarihsel belirlenmesinin bazı temel çizgileri belirginleşiyor.

Sonuç

En geniş anlamda militarizm, uzlaşmaz çelişkili sınıf toplumlarında bir üst yapı fenomenidir. Militarizm, sömürücü sınıfların egemenliklerini kullanmada siyase-

tin biçimi ya da yöntemi olarak diğer sınıf ve katmanlarla ilişkilerin düzenlenmesinde askersel güçlerin, araçların, yöntemlerin ve görüşlerin öncelikle kullanılması niteliğini taşıyor. İçte, kendi halkının korkutulması ve baskı altına alınmasına ve egemen güçlerin karşı-devrimci hedefleri için kötüye kullanılmasına hizmet ediyor. Dışta, egemen sınıflar guruplaşmasının egemenlik alanının genişletilmesi hedefini taşıyor.

Uzlaşmaz çelişkili toplumlarda egemen sınıfların sömürücü ve yayılmacı özünü genel bağıntı içinde militarizm, ilgili egemen sınıf, bütün toplumun çıkarlarını temsil etme yeteneğini yitirdiğinde, düzenin çöküş aşamalarında öne çıkıyor. Militarizm, bu yüzden gerici ve çoğu kez karşı-devrimci zor siyaseti demektir. Bu yüzden, militarizm, askersel gücün ilerici örgüt biçimleri ve kullanımından mantıksal ve tarihsel olarak apaçık ayrılmalıdır. Bu ayrımda ölçütler, toplum düzeninin ve çağın karakteri ve ilgili devletin sınıf özüdür. Bu ölçütler, militarizmin toplum düzenlerine ya da onların aşamalarına göre tarihsel görünüş biçimlerindeki farklılığı da gösterir.

Kapitalizmin gelişmesiyle militarizmin yeni bir niteliği olgunlaşıyor. “Modern militarizm” (dar anlamda militarizm) askersel güç aygıtının biçimlenmesinin ve kullanılmasının toplumsal yaşamın tüm diğer alanlarına sızdığı ve zaman zaman onu tamamen emri altına alabileceği, burjuva zor siyasetinin bir sistemidir. Böyle bir sistem olarak militarizm, kapitalist üretim biçiminin doğuşu ve gelişmesiyle üretim güçlerinin ve toplumsal haberleşmenin ileri düzeye ulaşmasıyla olanaklı oldu. Feodalizmin son dönemlerindeki militarist sistemler (özellikle Prusya’da) — feodal sınıf egemenliğinin çıkarına da olsa — bu önkoşullar altında gelişmişlerdi. Burjuva devrimler çağında da burjuva sınıf egemenliğinin geçici bunalım durumlarında militarizm (Bonapartizm) sonuç olarak çıkmıştı. En yüksek basamağı ve tam belirginliği, kapitalizmin son aşaması emperyalizm ile bağıntılıdır.

Modern militarizm, askersel-bürokratik aygıtın aşırı şişirilmesi, ulusal ekonominin silah endüstrisinin ihtiyaçlarının emri altına verilmesi, iç siyasal baskı ve dışa yönelik saldırı, halk yığınlarının milliyetçilik ve şövenizmle ideolojik manipülasyonu niteliklerini taşıyor. Modern militarizmin somut biçimleri ve tipleri, ilgili ülkedeki tarihsel önkoşullar (burjuva devriminin yolları, son dönem feodal militarizmin belirginleşme derecesi, devrimci demokrat geleneklerin sürdürülmesi vb.) ve ulusal ve uluslararası ölçütte somut güçler ilişkisi tarafından belirleniyor. Militarizme doğru eğilimin hangi dereceye kadar örgütlü, toplumu tamamen belirleyen bir sistem olarak biçimlenebileceği, bu etmenlerle özsel olarak da bağlıdır. Modern emperyalist militarizmin manevra alanı, görünüş biçimi ve tipi, emperyalizmin çağımızın karakteri nedeniyle toplumsal gelişmeyi artık yalnız başına belirlememesi ve artan ölçüde iç ve dış karşı güçlerle karşı karşıya olmasından etkileniyor. Kapitalizm ile köksel bağıntısı, burjuva devletin ve burjuva siyasetin bugün de militarizmle eş anlamda ele alınması anlamına gelmez.

Tipoloji sorunu, yalnızca geriye bakışla sınırlı değildir. Tersine bu sorun militarizmin tarihsel sınırı, karşı güçleri ve militarizmin aşılmasının olanakları sorusuyla da bağıntılıdır. Militarizmin aşılması, emperyalizme, savaşa ve savaş tehlikesine karşı mücadelede işçi sınıfının öncü rolünü önkoşul yapar. Militarizm, ancak kapitalizmin ve sömürücü toplumun ortadan kaldırılmasıyla ortadan kaldırılabilir. Bu yüzden militarizmin tersi pasifizm değil, sağlam dayanağı sosyalist devletlerin askersel gücü olan, devrimci anti-militarizmdir.

* Çeviri yaptığımız kaynakta cümle bu noktada kesiliyor.